

Oslo, 26. oktober 2021

Til Kommunal- og forvaltningskomiteen

HØRINGSNOTAT - STATSBUJETTET 2022

Verden står overfor to eksistensielle menneskeskapte kriser, tap av naturmangfold og klimaendringer. Ifølge det internasjonale naturpanelet (IPBES) er arealinngrep og nedbygging av natur den viktigste årsaken til tap av naturmangfold. Samtidig viser klimapanelets spesialrapport om klimaendringer og landarealer at måten vi bruker våre landområder på, er en betydelig driver av klimaendringene. FN's klimarapport fra august i år forsterker dette bildet, og FN's generalsekretær har erklært «kode rød» for menneskeheten.

Det fundamentale problemet er at begge krisene skyldes at mennesket tar for stor plass og bruker for mye av jordas ressurser. Verdens ledende forskere er tydelig i sine konklusjoner; vi mennesker driver en rovdrift på naturen på en måte som ødelegger selve grunnlaget for vår økonomi, matsikkerhet, helse og livskvalitet. Med andre ord, vi tærer på naturkapitalen og kaller det verdiskapning. Skal vi klare å løse disse krisene er det avgjørende at det settes klare nasjonale mål og forventninger til regional og kommunal planlegging, noe som krever politisk vilje fra Stortinget og regjeringen. Samtidig er det et politisk mål å styrke det kommunale selvstyret i arealplanleggingen, noe som er utfordrende.

Skal vi lykkes med både å løse natur- og klimakrisen og styrke det kommunale selvstyret, krever det blant annet tilstrekkelig kompetanse og kapasitet om natur, friluftsliv og arealplanlegging i kommunene. Det er dessverre ikke tilfelle i store deler av dagens kommune-Norge, og arealutviklingen går dessverre i en ikke-bærekraftig retning ifølge Riksrevisjonen.

Riksrevisjonen har i flere rapporter påpekt at arealutviklingen i Norge på flere områder ikke sikrer en bærekraftig arealdisponering. Evalueringen av plan- og bygningsloven, EVAPLAN 2008, viser at naturen, klimahensyn, vern av landskap og kulturmiljøer ikke blir ivarettatt på tilfredsstillende måte i kommunene. En utredning fra Telemarkforskning påpeker at små kommuner (under 3000 innbyggere) har begrenset kapasitet og kompetanse for å ivareta viktige områder som samfunnsplanlegging, arealplanlegging, byggesaksforvaltning, miljøvern og næringsutvikling¹. Funn fra studiet om kommunal og fylkeskommunal planlegging for nærmiljø understreker også et økt behov for plankompetanse på friluftsliv². Ifølge Riksrevisjonen kan innstrammingen i bruk av innsigelser i plansaker også svekke hensynet til nasjonale og vesentlige regionale interesser som innsigelsesinstituttet i utgangspunktet skal sikre³.

I dag styres kommunenes arealforvaltning i for stor grad av parametere som økonomi, arbeidsplasser og bosetting, mens verdien av intakt natur i form av økosystemtjenester, landskapsbilde, friluftsliv og folkehelse sjeldent blir et tungtveiende argument i utbyggingssaker. Ser man på den samlede belastningen på tvers av kommune- og fylkesgrenser, er resultatet en fragmentert natur som i økende grad mister sin evne til å opprettholde livsbetingede økosystemtjenester, men også tap av natur som kilde til helse og livskvalitet. Arealforvaltningspraksisen i dag bidrar til at Norge bygges ned bit for bit. Oslofjorden er et godt eksempel på både et ødelagt økosystem og en bit-for-bit-nedbygging av natur- og friluftslivsområder. Blant annet er strandsonen under et sterkt press, både i Oslofjorden og mange andre steder, til tross for et strengt vern gjennom lovverket.

¹ [Utredning små kommuner, 2019. Telemarkforskning](#)

² [Studie av kommunal og fylkeskommunal planlegging for nærtur, 2018](#)

³ [Riksrevisjonens undersøkelse av behandling av innsigelser i plansaker \(Dokument 3:7 \(2018–2019\)\)](#)

I tillegg til nødvendig kompetanse, mener Norsk Friluftsliv at arealnøytralitet må bli et overordnet nasjonalt mål i all arealplanlegging. Til det kreves det blant annet mer kunnskap om naturen og viktige friluftslivsområder, utvikling og innføring av arealregnskap på alle forvaltningsnivåer. Det er også viktig med tilstrekkelig vern av alle typer natur og sikring av viktige friluftslivsområder. I tillegg er det også et stort behov for å restaurere allerede ødelagt natur og sikring av tilgang til natur, for eksempel Oslofjorden.

Merknader:

1. Kompetanse og større kapasitet om natur og friluftsliv i alle kommuner

Norsk Friluftsliv mener det er avgjørende å etablere en ordning slik at kommunene sikres relevant faglig kompetanse og kapasitet innen klima, natur, friluftsliv og arealplanlegging.

Merknad: Komiteen ber regjeringen om en forpliktende opptrapping av tilskuddet til kompetanseheving og økt kapasitet i kommunene. Tilskuddet må benyttes til å sikre kompetanse og tilstrekkelig kapasitet om klima, natur og friluftsliv i arealplanleggingen, særlig i kommuner under 3000 innbyggere.

2. Nasjonalt mål om arealnøytralitet

Norsk Friluftsliv mener arealnøytralitet må bli et overordnet nasjonalt mål i all arealplanlegging for å sikre en bærekraftig arealforvaltning.

Merknad: Komiteen ber regjeringen innføre arealnøytralitet som et overordnet nasjonalt mål i all arealplanlegging.

3. Behov for arealregnskap på alle forvaltningsnivåer

For å sikre en arealnøytral arealforvaltning mener Norsk Friluftsliv det må utvikles og innføres et arealregnskap på alle forvaltningsnivåer, slik at det synliggjøres hva man har av natur- og friluftslivsområder og hvordan disse områdene påvirkes av ulike måter å forvalte arealene på.

Merknad: Komiteen ber regjeringen utvikle og innføre krav om et arealregnskap på alle forvaltningsnivåer.

4. Behov for et lovverk som sikrer ivaretagelse av natur- og friluftslivsverdiene

For å sikre natur- og friluftslivsverdiene i arealplanleggingen mener Norsk Friluftsliv det er behov for et sterkere lovverk. EVAPLAN peker blant annet på manglende rettsvern for natur og friluftsliv og behovet for å styrke lovverket på dette området.

Merknad: Komiteen ber regjeringen utrede hvordan det rettslige grunnlaget for natur og friluftsliv kan styrkes og fremme nødvendig endringer for Stortinget.

5. Styrke vernet av strandsonen

Til tross for en sterk beskyttelse i plan- og bygningsloven, har manglende politisk vilje til å håndheve regelverket, ført til en massiv nedbygg av strandsonen, i stor grad ved bruk av ulovlige dispensasjoner, jf. Sivilombudets rapport fra 2021 om dispensasjoner i strandsonen⁴.

⁴ <https://www.sivilombudet.no/pressemeldinger/rapport-om-dispensasjoner-i-strandsonen/>

Merknad: Komiteen ber regjeringen gjennomgå dagens forvaltningspraksis med formål om å styrke håndheving av byggeforbudet i 100-metersbeltet langs sjø og vassdrag.